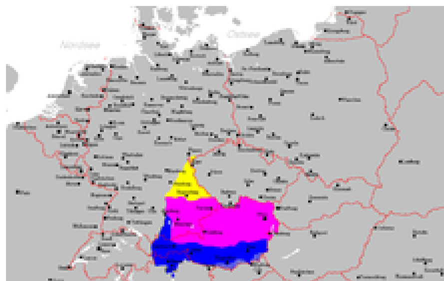
WIKIPEDIA

Gjuha bavareze

Gjuha Bavareze (bavarisht: *Boarisch* [bɔɑrɪʃ] ose *Bairisch*; gjermanisht: *Bairisch* [baɪ̯ʀɪʃ] , hungarisht: *bajor*) është një gjuhë[1] që i përket grupit të epërm gjerman, folur në juglindje të zonës gjermanofolse, në jugperëndim të Bavarisë, shumica e Austrisë dhe provinca autonome të Bolzanos në jug Itali[2]. Para vitit 1945, bavarezia ishte gjithashtu e përhapur në pjesë të Republikës Çeke në Jugut dhe Hungarisë perëndimore. Ajo formon një vazhdimësi të varianteve lokale ose rajonale reciprokisht të kuptueshme.

Ky grup i dialekteve klasifikohet si gjuhë individuale (e dallueshme dhe e pavarur[3]) nga kodifikimi ISO 693-3[1]).

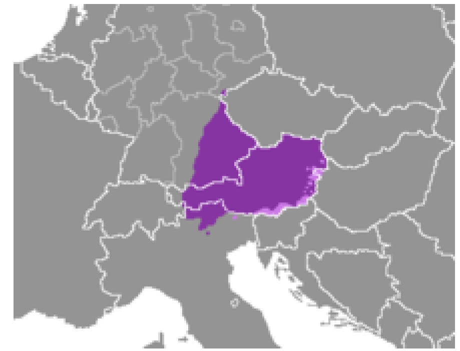
Bavareze	
Boarisch	
Flitët në	Austria.Bavaria,Bolzanos
Folësit	
Përgjithshëm	14,000,000 (2015)
Taksonomia	
Filogjeneza	Indo-evropiane Gjermanike Perendimore gjermanike Irminones Të larta gjermane Të epërme gjermane **Bavareze**
Kodet e klasifikimit	
ISO 639-3	`bar`
Glottolog	`bava1246`

Përmbajtja

Historia

Më shumë informacion:Gjer. e Epërme,Dialektet gjermane

Bavarezët si një grup i formuar në periudhën e hershme mesjetare, si popullsia e Dukatit të Bavarisë, duke formuar pjesën juglindore të mbretërisë së Gjermanisë. Dokumentet e gjermanishtes ë Vjetër të Lartë nga zona e Bavarisë janë identifikuar si Altbairisch ("Bavarizmi i Vjetër"), megjithëse në këtë datë të hershme ka pak karakteristika të dallueshme që do ta ndanin atë nga gjermanishtja Alemannike.

Ndarja gjermane e Gjermanisë së Epërme në Gjermaninë Lindore të Epërme (Bavareze) dhe në Perëndim të Gjermanisë së Epërme (Alemannic) bëhet më e prekshme në periudhën e Mesme të Lartë Gjermane, që nga shekulli i 12-të.

Shpërndarja gjeografike dhe dialektet

- Në Bavari, gjuha flitet në Bavarin e Epërme, në Bavarinë e Ulët dhe në Pfalzin Epërm;
- Në Austri, përveç Vorarlberg dhe Reutte;
- Në Italinë e Veriut në Tirolin e Jugut dhe një pjesë të vogël të enklavave gjuhësore të popullit kimbrian dhe carnic në Italinë e Epërme;
- Në Zvicër, është folur në fshatin Samnaun, në Grisons;
- Në Sopron (Hungari) dhe rrethinat.

Tri grupe kryesore dialektesh në bavarez janë:

- Bavaria veriore, e folur kryesisht në Pfalz Epërme, por edhe në zonat ngjitur (pjesët e vogla të Franconisë së Epërme (Wunsiedel (qarku)), Saksonia (Vogtland jugore), Franconia e Mesme, Bavaria e Epërme dhe Bavaria e Ulët.
- Bavaria qendrore përgjatë lumenjve kryesorë Isar dhe Danub, të folur në Bavarenë e Epërme (përfshirë Mynihun, që ka një shumicë standarde të gjuhës gjermane), Bavaria e Ulët, Pfalz e Jugut e Jugut, rrethin e Aabach-Friedbergut, pjesët veriore të Shtetit të Salzburgut , Austria e sipërme, Austria e Ulët, Viena (shih gjermanisht vienez) dhe Burgenlandi i veriut.
- Southern Bavarian në Tirol, Tirol Jugor, Carinthia, Styria, dhe pjesët jugore të Salzburgut dhe Burgenland.

Dallimet janë të dukshme në këto tre nëngrupe, të cilat në Austri shpesh përputhen me kufijtë e shteteve të veçanta. Për shembull, secila prej theksimeve të Karintisë, Styrianës dhe Tirolit mund të njihet lehtësisht. Gjithashtu, ekziston një dallim i dukshëm në mes të Bavarisë qendrore lindore dhe perëndimore, që përafërsisht përputhet me kufirin midis Austrisë dhe Bavarisë. Përveç kësaj, dialekti vjenez ka disa karakteristika që e dallojnë atë nga të gjitha dialektet e tjera. Në Vjenë, dallime të vogla, por të dallueshme, janë karakteristike për rrethet e ndryshme të qytetit.

Përdorimi

Në dallim nga shumë varietete të tjera gjermane, bavarishtja ndryshon mjaftueshëm nga standardi gjerman për ta bërë të vështirë për folësit amtare të miratojnë shqiptimin standard. Megjithatë, të gjithë bavarezët dhe austriakët e arsimuar mund të lexojnë, shkruajnë dhe kuptojnë standardin gjerman, por mund të kenë shumë pak mundësi për të folur, veçanërisht në zonat rurale. Në ato rajone, Standard German është i kufizuar për të përdorur si gjuhë të shkrimit dhe të medias. Për këtë arsye shpesh quhet Schriftdeutsch ("gjermanisht i shkruar") dhe jo termi i zakonshëm Hochdeutsch ("gjerman i lartë" ose "gjermanisht standard").

Shkolla

Bavaria dhe Austria e përdorin zyrtarisht standardin gjerman si medium primar të arsimit. Me përhapjen e arsimit universal, ekspozimi i folësve të bavarezëve në standardin gjerman është rritur, dhe shumë të rinj, sidomos në qytetet e rajonit dhe në qytetet më të mëdha, flasin gjuhën gjermane me vetëm një theks të vogël. Ky theks zakonisht ekziston vetëm në familjet ku bavarishti është folur rregullisht. Familjet që nuk përdorin gjuhën bavareze në shtëpi zakonisht përdorin gjermanishten standarde në vend. Në Austri, disa pjesë të gramatikës dhe drejtshkrimit jepen në mësimet e zakonshme gjermane. Ndërsa leximi dhe shkrimi në gjuhën bavareze në përgjithësi nuk mësohen në shkolla, pothuajse të gjithë folësit e gjuhës preferojnë të përdorin gjuhën gjermane për shkrim. Autorët dhe literatura rajonale mund të luajnë një rol edhe në arsim, por në përgjithësi, gjermanishtja standarde është lingua franca.

Literatura

Edhe pse ekzistojnë gramatika, fjalorë dhe një përkthim i Biblës në bavarisht, nuk ka një standard të përbashkët ortografik. Poezia është shkruar në dialektet e ndryshme bavareze, dhe shumë këngë pop përdorin gjithashtu gjuhën, veçanërisht ato që i përkasin valës Austropop të viteve 1970 dhe 1980.

Megjithëse gjuha bavareze si gjuhë e folur është në përdorim të përditshëm në rajonin e saj, gjermanishtja standarde, shpesh me ndikim të fortë rajonal, preferohet në masmediat.

Ludwig Thoma është një autor i shquar i cili shkroi vepra të tilla si Lausbubengeschichten në Bavari.

Web

Ekziston një Wikipedia bavareze, tërësisht në bavarisht.

Fonologjia

Bashktinglloret

	Bilabial	Labio-dental	Alveolar	Post-alveolar	Palatal	Velar	Glottal
Nasal	m		n			ŋ	
Stop	p b		t d			k g	ʔ
Affricate	pf		ts	tʃ			
Fricative		f v	s	ʃ	(ç)	(x)	h
Trill			r				
Approximant			l		j		

Shënimet:

Fonema / h / është realizuar shpesh si [ç] ose [x] fjalë brenda, ndërkohë që ajo realizohet si fillim [h].

Intervocalic / s / mund të shprehet në [z].

Disa dialekte, siç është dialekti bavarez në Tirolin e Jugut, e kuptojnë / k si një fjalë të acaruar [kx], fillimisht dhe para / m, n, l, r /, e cila është një zgjatje e ndryshimit të konsonantëve të lartë gjerman në sugjeron .

Zanoret

Fonemat e zanoreve në kllapa ose shfaqen vetëm në diphthongs, janë alofone, ose ato janë rrallë të pranishme. Hundët gjithashtu mund të shfaqen brenda dialekteve.

	Front				Central	Back				
	unrounded		rounded	nasal		oral		nasal		
Close	(ɪ)	i	ʏ	y	ĩ		(ʊ)	u	ũ	
Close-mid	e			ø	ẽ	(ə)	o		õ	
Open-mid	ɛ		œ			(ɐ)	ɔ			
Open	æ				æ̃					
	a			(ɶ)	ã	(a)	(ɑ)	ɒ	(ɑ̃)	ɒ̃

Bavarez ka një inventar të gjërë vokal, siç është e zakonshme për gjuhët gjermane. Zanoret mund të grupohen si mbrapa të rrumbullakosura, të parrethuara dhe të rrumbullakosura. Ata gjithashtu dallohen tradicionalisht nga gjatësia ose ngushtësia.

Gramatika

Sistemi gramatikor i pranuar gjerësisht dhe sisemi i shkrimit për bavarezët është dokumentuar nga A. Schmeller;[4] shih më shumë hollësi në faqen gjermane të Wikipedia në Bairische Dialekte

- Tiparet bavareze karakterizohen vetëm në artikull. Me shumë pak përjashtime, emrat nuk janë të ngjeshur për rastin.
- Koha e thjeshtë e kaluar është shumë e rrallë në bavarisht dhe është mbajtur me vetëm disa folje, duke përfshirë 'të jesh' dhe 'të duash'. Në përgjithësi, përsosmëria përdoret për të shprehur kohën e kaluar.
- Bavarizmi përmban zbutje verbale për disa disponimi, të tilla si indikative, subjunktive dhe imperative. Shih tabelën më poshtë për zbërthimin e foljes bavareze måcha, 'make; bërë ':

måcha	**Indicative**	**Imperative**	**Subjunctive**	**Optative**
1. Sg	i måch	—	i måchad	måchadi
2. Sg (informal)	du måchst	måch!	du måchast	måchast
3. Sg	er måcht	er måch!	er måchad	måchada
1. Pl	mia måchan*	måchma!	mia måchadn	måchadma
2. Pl	eß måchts	måchts!	eß måchats	måchats
3. Pl	se måchan(t)	—	se måchadn	måchadns
2. Sg (formal)	Si måchan	måchan'S!	Si måchadn	måchadn'S

Përemrat

Përemrat vetorë

	Singular				Plural		
	1st person	**2nd person informal**	**2nd person formal**	**3rd person**	**1st person**	**2nd person**	**3rd person**
Nominative	i	du	Si	ea, se/de, des	mia	eß/öß / ia*	se
Unstressed	i	--	-'S	-a, -'s, -'s	-ma	-'s	-'s
Dative	mia	dia	Eana	eam, eara/iara, dem	uns, ins	enk / eich*	ea, eana
Unstressed	-ma	-da					
Accusative	-mi	-di	Eana	eam, eara/iara, des	uns, ins	enk / eich*	ea, eana
Unstressed			Si	-'n, …, -'s			-'s

* Këto zakonisht përdoren në dialektet veriore të bavarezëve.

Përemrat pronorë

	Predicative				Attributive			
	Masculine singular	**Feminine singular**	**Neuter singular**	**Plural (any gender)**	**Masculine singular**	**Feminine singular**	**Neuter singular**	**Plural (any gender)**
Nominative	mei	mei	mei	meine	meina	meine	mei(n)s	meine
Dative	meim	meina	meim	meine	meim	meina	meim	meine
Accusative	mein	mei	mei	meine	mein	meine	mei(n)s	meine

Përemrat pronorë Deina dhe Seina fluturojnë në të njëjtën mënyrë. Shpesh, nige i shtohet emëruesit për të formuar formën e mbiemrit të përemrit posesiv, si mua (nige), del (nige), dhe të ngjashme.

Përemrat e pacaktuar

Ashtu si përemrat posedues të listuara më lart, përemrat e pacaktuar koana, "asnjë" dhe "oana", "një" janë të ngjitura në të njëjtën mënyrë.

Ekziston edhe përemri i paefektshëm ebba (d), "dikush" me formën e tij të papërcaktuar (a) s, "diçka". Ajo është e zbutur në këtë mënyrë:

Personal	Impersonal	
Nominative	ebba	ebbs
Dative	ebbam	ebbam
Accusative	ebban	ebbs

Përemrat interrogativ

Pengesat e pyetjeve, "wea", dhe wås, "çfarë" janë të ngjeshur në të njëjtën mënyrë si pëlhura e pafund e pandashme pajtohet.

Personal	Impersonal	
Nominative	wea	wås
Dative	wem	wem
Accusative	wen	wås

Shiko edhe

- Gjuha gjermane
- Bavarishtja veriore
- Bavarishtja jugore
- Bavarishtja qendrore

Burimet

1. ^ [a] [b] "Documentation for ISO 639 identifier: bar"
2. ^ "Bavarian" (http://www.ethnologue.com/18/language/bar/). *Ethnologue*.
3. ^ "Scope of denotation for language identifiers - Individual languages" (http://www-01.sil.org/iso639-3/scope.asp#I).
4. ^ Schmeller, Johann Andreas; edited by Frommann, Georg Carl (1872). *http://gateway-bayern.de/BV025305704 Bayerisches Wörterbuch.*München, Oldenbourg 2002. ISBN 3-486-52603-0.